

Вероніка СТАВНІЧУК

*здобувачка вищого рівня вищої освіти,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Тетяна КАМЕНЩУК

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психологічного супроводу дітей
з особливими освітніми потребами,
Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ, ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ЧИННИКА ДОСЯГНЕННЯ УСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З РДУГ

Постановка проблеми. В статті репрезентовано теоретичний аналіз формування навчальної мотивації як психологічного чинника досягнення успішності у навчанні дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги та гіперактивністю (далі – РДУГ).

В умовах сьогодення підвищення мотивації дітей з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю набуває значної ролі для корекційної педагогіки та спеціальної психології. Актуальність вивчення стану навчальної мотивації у дітей з РДУГ зумовлюється тим, що статистично чисельність дітей, у яких є прояви даного розладу, з кожним роком зростає. А так, як комбінацій прояву даного розладу є багато, які часто включають коморбідність, проблематика мотивації дітей з РДУГ набуває не тільки комплексного характеру, але й індивідуального підходу до кожного випадку.

РДУГ розглядається як поліморфний клінічний синдром, основним проявом якого є порушення здатності дитини контролювати і регулювати поведінку, що призводить до моторної гіперактивності, порушення уваги та

імпульсивності (Романчук О.І., 2010, ст. 15).

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз психологічної літератури свідчить про те, що проблема підвищення мотивації у дітей з РДУГ шкільного віку знайшла своє відображення у працях закордонних та українських психологів, таких як: Л. Левченко, К. Буженецька, Н. Атаманчук, К. Байкачова, В. Годлевська, І. Марценовська, Р. Барклі, О. Романчук та ін.

Мета наукової публікації полягає в теоретико-методологічному вивченні основних принципів та підходів у дослідженні формування мотивації у дітей з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю шкільного віку, аналізі характерних особливостей розладу дефіциту уваги з гіперактивністю. Метод, що використовується у дослідженні – аналіз літературних джерел.

Завдання статті. Для вирішення означеної мети були використані методи: аналізу, синтезу, порівняння та резюме наукових праць. А також використовувалися систематизація, та пояснення поняття РДУГ тощо.

Виклад основного матеріалу. Розгляд проблеми розладу дефіциту уваги у дітей шкільного віку є актуальним та важливим у наш час. У більшості випадків його пов'язують з певними особливостями функціонування мозку. А саме лобна доля, кори головного мозку, яка відповідає за емоційно-вольову сферу.

В даній статті важливо розглянути поняття мотивації, оскільки РДУГ негативно впливає досить часто на поведінкову сферу і безпосередньо торкається мотиваційного аспекту.

Поняття мотивації, зазвичай, використовують у двох значеннях. В першу чергу, як систему факторів, які викликають активність організму й визначають спрямованість поведінки людини. Сюди входять такі утворення як потреби, мотиви, наміри, цілі, інтереси, устремління. А також, як характеристику процесу, що забезпечує на певному рівні поведінкову активність, тобто мотивованість.

Процес спонукання до діяльності й спілкування задля досягнення певних цілей називають мотивуванням. Мотивувати – означає створити потяг або потребу, які спонукають діяти з певною метою.

Отже, в психології мотивація виступає як регулятор життєдіяльності людини – її поведінки, діяльності, вищим рівнем якого є свідомо-вольовий. Мотивацію розглядають як складну, неоднорідну систему спонукань, яка включає в себе потреби, мотиви, інтереси, ідеали, устремління, установки, емоції, норми, цінності тощо (Л. Гриценко, Л. Дзюбко – 2009).

Вчені приділяли значної уваги проблемі навчання дітей з гіперактивним розладом з дефіцитом уваги (Т. Бондаренко, Г. Леві, О. Романчук та ін.). Як визначають автори, головною проблемою дітей з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю є зниження мотивації, продуктивності навчальної діяльності, низький рівень академічних досягнень. У своїх працях вчені серед таких дітей умовно виділяють такі групи: діти з розвиненими візуальними, але зниженими слуховими навичками; діти, у яких знижені візуальні, але розвинені слухові навички; діти зі зниженням обох навичок. Симптоми РДУГ можуть виявлятися і посилюватися при збільшенні навантажень на нервову систему, в результаті чого відбувається розбалансування психічних процесів, що негативно відбивається на процесі навчання. Перебуваючи в комфортних для нього умовах, дитина швидше адаптується до шкільного життя, і за період навчання в початковій школі при гнучкому режимі навчання (без перевтоми) робота мозку повністю нормалізується. В іншому випадку – інтелектуальні та фізичні перевантаження тільки посилять симптоматику РДУГ, і дитина, навіть володіючи великим потенціалом, не зможе ефективно включитися в процес шкільного навчання.

Дослідники наголошують, що на початкових етапах навчання у таких дітей відсутньою є навчальна мотивація, оскільки мотиваційний рівень навчання забезпечується лобовими частками кори головного мозку, які формуються у дітей цієї категорії пізніше, ніж у їхніх однолітків. Тому, одним з найважливіших напрямків роботи з учнями з РДУГ є формування мотивації (Бужинецька, 2007; Сак, 2005).

Як свідчить практика, фактори освітнього середовища, що пов'язані з навчальною та позашкільною діяльністю під дією пандемії COVID-19, мають

стресогенну дію на дитячий організм. Надмірне учбове навантаження, активна позашкільна діяльність, порушення розпорядку дня призводить до значної втомлюваності школярів, погіршення самопочуття, спостерігається психологічне та емоційне напруження учнів із підвищенням ситуативної та особистісної тривожності та зниженням соціально-психологічної адаптованості. Виявлені фактори сприяють активації різноманітних психологічних проблем, що значно знижують успішність в навчальній діяльності учнів. Враховуючи психологічні зміни у дітей, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19, в освітній галузі варто зважати на численні розробки науковців психологів та необхідність своєчасного моніторингу змін у психологічному стані дітей, змінювати вектор вимогливості до рівня засвоєння знань учнів та вектор соціалізації та психологічного благополуччя, підвищувати рівень обізнаності педагогічних працівників та батьків щодо методів виховання та навчання дітей (Каменщук Т.Д., 2023).

Висновки. Отже, формування навчальної мотивації у дітей з РДУГ молодшого шкільного віку є важливою складовою їх успішності під час засвоєння нових знань. Опираючись на статті дослідників маємо такі компоненти, які впливають на мотивацію учнів з РДУГ: несформованість лобових частин кори головного мозку, інтелектуальне та фізичне перевантаження, особливості сприйняття сенсорними системами.

Аналіз та вирішення проблеми формування мотивації у дітей з РДУГ дозволить розробити серію психологічних корекційних заходів для досягнення успішності у навчанні та покращення якості життя, в тому числі психологічного здоров'я дитини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виявленні порушенні мотивації в дітей з розладом дефіциту уваги та дослідженні факторів, що впливають на його появу з метою проведення психологічної корекції.

Виконано під час наукового дослідження, що проводиться за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проєкту "Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби", реєстраційний номер 2021.01/0198.

Список використаних джерел:

1. Бужинецька К.Б. (2017), *Мотиваційна готовність до гри у дошкільників з порушеннями когнітивного розвитку*. Педагогіка та психологія: стратегії, технології, інновації : Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ : ТОВ «Задруга».

2. Дзюбко Л., Гриценко Л. (2009), *Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема*, Київ: Психолінгвістика.

3. Каменщук Т.Д. *Короновірусна пандемія COVID-19: психологічні проблеми у дітей. Пайдея в дзеркалі європоцентричних трансформацій українського культурно-освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 97-й річниці з дня народження Мішеля Фуко (16–17 берез. 2023р.) / КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», КЗВО «Вінницька академія неперервної освіти», ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України; за заг. ред.: В. М. Федорця, Ю. Г. Паламарчук, О. В. Клочко, Т. Р. Браніцької. Вінниця : Видавництво: ТОВ "Друк плюс" 2023. 252 с. С.213-215.*

4. Романчук О. (2015), *Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей: Практичне керівництво*, Львів: Свічадо.

5. Сак Т.В. (2005), *Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції*. Київ: Актуальна освіта.

6. Asherson P. (2004), *Attention Deficit Hyperactivity Disorder in the post genomic era // European Child and Adolescent Psychiatry*. [англійською мовою]